

A szlovák nyelv és irodalom (Samuel Czambel), Zólyom megye (Lovcsányi Gyula), Bars megye (Ruffy Pál), Hont megye (Sajó Sándor), bányászat és kohászat (Farbaky István), Nógrád megye (Nagy Iván), Gömör megye (Schmidt Attila), A murányi völgy és a Garam gömöri völgye (Fülöp von Sachsen–Coburg–Gotha herceg), A palócok (Istvánffy Gyula), Heves megye mátrai területe (Platthy Aladár), Borsod megye (Hidvégy Benjamin), Abaúj megye (Király Pál), Szepesség és a Magas Tátra (Horvay Eduárd), Sáros megye (Berzeviczy Albert), Zemplén megye (Mekerle Sándor), Ung megye (Finciczky Mihály), Rutének (Hodinka Antal), Bereg megye (Lehotzky Tivadar, Rudolf trónörökös medvevadászatával Munkács környékén), Máramaros megye (Várady Gábor), Ung megye (ifj. Perényi Zsigmond báró), Nagybánya és környéke (Schönherr Gyula). A szerzők a Felvidéket György A. 1898. évi földrajzi egységként való meghatározása szerint kezelik. Külön közlik a fenti szerzők rövid életrajzát, megállapítva, hogy jórészt felvidéki származásúak, de közülük csak ketten igazi szlovákok (P. Sochán és S. Czambel). Értékelik a szövegben talált fametszeteket (a fametszetek közlése melletti döntést a kiadvány konzervatív beállítottságára vezetik vissza), amelyek etnológiai értéke kétségtelen.

Megemlékeznek még egy Csehországban kiadott *Slovensko* című publikációról (1901), amelyet két okból is elmarasztalnak: a cseh szerzők gyakran nyílt csehszlovák propagandát folytatnak, a szlovák szerzőket pedig cseh nyelven hozzák, ami ugyancsak része a cseh–szlovák viszony cseh hegemoniájú értelmezésének.

Összegező megállapításaikban mindenekelőtt azt emelik ki, hogy a szóban forgó enciklopédia a Felvidékről s benne a mai Szlovákia területéről érdemi adatokat közöl. Eltérően a korszak felvidéki tárgyú műveivel, általában elfogultság nélkül közöl adatokat, tényeket a szlovákokról és a mai Szlovákiáról. A szerzők szövegei nincsenek politikailag aláfestve. Mivel a mű a társadalom adott jelenére koncentrált, hiteles forrása Szlovákia modernizálódásának a 19. és 20. század fordulóján. Ezért különleges hely illeti meg a korszak honismereti művei között. Komplex volta lehetővé teszi a szlovákság különféle nemzetek kontextusában való tanulmányozását. Hozzásegít e közép-európai régió multikulturális és multietnikus jellegének folyamatos „tudatban tartásához”.

Mindazonáltal az enciklopédia esetenként elmarasztalható a sztereotípiák alkalmazásában. Részint arról van szó, hogy a falura és a falu istenfélő, dalos, munkaszerető népeségére koncentrált, részint meg arról, hogy a falusi népesség minden etnikumok esetén is ugyanolyan tulajdonságokat nyer.

Az Osztrák–Magyar Monarchia írásban és képben tartalmilag és terjedelmileg egyaránt olyan mű, amelytől nem szabad eltekinteni. Sajnálatos, hogy a szlovák etnológia mindmáig nem kötött vele beható ismeretséget.

Futala Tibor

Szerbia és a Balkán Milošević bukása után nyolc hónappal

Ragaru, Nadege – Dubien, Arnaud [Rip.] : *La Serbie et les Balkans huit mois apres la chute de Milosevic.* = *La Revue internationale et stratégique*, 2001. 42. no., 13–23. p.

A megkérdezettek, Catherine Samary (Mme C. S.) és Muhamedin Kullashi (M. M. K.) előadók az Université de Paris-n.

A folyóirat riportereinek első kérdése arra vonatkozott, hogy visszatekintve milyen mérelet mutat a Milošević-rendszer tizenhárom éve? Mme C. S. válaszában kitért arra,

hogy Kostunica győzelme a szerb társadalom heterogén felfogását példázza, ám a NATO-bombázások elutasítása nem jelentett föltétlenül Milošević-ellenességet is. A volt elnök tulajdonképpen ennek reményében írta ki a 2000. szeptemberi választásokat. Kostunica viszont a „se NATO, se Milošević” álláspontján lévőket nyerte meg, akik között éppúgy akad kommunista, mint a korrupciót egyszerűen csak elutasító állampolgár. Valamennyiük helyesli a nacionalista jelszavakat. M. M. K. véleménye szerint már 2000 ősze előtt is kialakulhatott valós képünk Milošević rendszeréről. A szerb vezető 1989-től 2000 októberéig hangoztatott ideológiájának alapja az volt, hogy a szerbek „ki fognak pusztulni”, ha nem őt választják. Így indított háborút Horvátország, Bosznia és Koszovó ellen is. Az ellenzék teljesen hatástalannak bizonyult e politikával szemben. Az ő kritikájuk tehát sokkal inkább a nacionalista szerb politika sikertelen megvalósulásának szolt, semmint alapelveinek. Néhány egyesület és pár intellektuel kivételével több mint tíz éven át senki nem vitatta az etnikai tisztogatás politikáját.

Mme C. S szerint a társadalom – különösen a kisebbségek – félt az erőszaktól, az államszövetség felbomlásától, hogy a Tito előtti időszak tér vissza. M. M. K. viszont dokumentumokat sorol fel, amelyek a kreált ellenség elleni gyűlöletre buzdítanak, és igazolják a szerb agressziót.

Vajon mégis milyen változások tapasztalhatók október 5., a Milošević-rezim bukása óta – tették föl a kérdést a riporterek. (Az interjú 2001. április 5-én készült.)

M. M. K. úgy látja, hogy a jelenlegi politikai elit ideológiája, társadalomszemlélete nem egyértelmű. Kostunica például soha nem vitatta a korábbi tíz év szerb politikáját, csupán annak eredményességét. Márpedig a civil társadalomban sokkal alapvetőbb reformokra volna szükség. De például Montenegró ügyében is sokkal nagyobb megértést kellene tanúsítani. A sokvallású Szerbiában az új elnök be akarja vezetni az iskolai hittanítást, ami egyes értelmiségieket nyugtalansággal tölt el. Az új kormány gazdasági programja sem elég határozott, vagyis inkább átmeneti időszakról beszélhetünk egyelőre, semmint változásokról. Mme C. S. szerint mindenképpen társadalmi vitára kellett volna bocsátani a teljes, pártatlan igazság föltárásával a társadalom jövőjét közvetlenül érintő kérdéseket, a szerb nép nevében elkövetett bűnöket. Ehelyett többféle „igazságosztó és megbékéltető” bizottság működik, pl. a Natasa Kandic által vezetett, nem nacionalista, demokrata Emberi Jogi Alapítvány. A legismertebb a Volt Jugoszlávia Nemzetközi Büntetőbíróháza. A testület a legkülönbözőbb nemzetiségű népcsoportok elleni büntettekkel foglalkozik, nem képvisel átütő erőt, ráadásul anyagilag az Egyesült Államoktól függ. A viták akkor lesznek csak eredményesek, ha az egész volt jugoszláv térséget egészében vizsgálják a nagyhatalmak ún. reálpolitikájával összefüggésben. Ha Miloševićet teszik meg egy személyben felelőssé, úgy ki magyarázza meg a Horvátországból, Koszovóból, Boszniából menekült 700 ezer szerb esetét? M. M. K. egy fontos részletet fűzött még ehhez, mégpedig azt, hogy már 1999 májusáig 40 horvát katonát vádolt a Nemzetközi Bíróház emberiség elleni büntetvel és népirtással. Vagyis, úgy látszik, egy nemzetközi bíróság sem lehet abszolút politikamentes.

A következő kérdés a Szerbia körüli térségben lévő feszültségóciókra irányult.

M. M. K. úgy látta (az interjú idején), hogy valamennyi összefüggésben áll egymással. Belgrád és Pristina között megindultak az érdemi tárgyalások, s mindaddig, amíg az albán követelések, integrációjuk a közintézményekbe szerények maradnak, nincs ok aggodalomra. Macedóniának viszont egyharmada albán származású, a főváros lakosságának mintegy fele az, joggal lehet tartani itt egy „libanoni” folyamattól. A macedóniai kormányzat által támogatott fegyveres megoldás nem hozhat eredményeket. Vérveteszteség esetén az albán lakosság is megváltoztathatja álláspontját jelenlegi, választott képviselő-

ivel kapcsolatban. Itt is politikai megoldásra volna tehát szükség. Jó lenne fölleveníteni az albánoknak a közéletbeli integrációja kérdését.

Mme C. S. egyetért abban, hogy egy szélsőséges csoport nem képviselhet egy nagylétszámú kisebbséget. Az albánok – szerinte – jogosan követelik a kétnemzetiségű államot, nyelvük hivatalossá tételét és egyetemet Macedóniában. Az albánkérdés nincs nyugvóponton, kimondatlanul is legalább egy Nagy-Koszovó vágya munkál az egyik oldalon, a korábban Milošević, most pedig Kostunica által követelt 1244-es megoldás a másikon (vagyis hogy Koszovó a Jugoszláv Föderatív Köztársaság fennhatósága alá kell tartozzék).

Vajon a nemzetközi közösség mennyiben tud hozzájárulni a békefolyamathoz – hangzik a következő kérdés.

Mme C. S. leginkább a „piromániás tűzoltó” állandó jelzővel jellemzi a nemzetközi közösséget a jugoszláv válság során mindvégig tanúsított magatartásáért. Valójában Rambouilletben nyilvánvalóvá lett, hogy nem érdekük Koszovó függetlensége, később pedig a gyors megoldás, a NATO-bombázások mellett voltak. Nem képesek egy többetnikumú Koszovót garantálni. Montenegró kiválása esetén Jugoszlávia mint szövetségi állam megszűnik, és Koszovóra pedig nem érvényes többé az 1244-es megoldás, azaz mégis jobb lenne, ha Jugoszlávia tovább létezne... Az ún. reálpolitika helyett abban segíthetne igazán a nemzetközi közösség, hogy tárgyalóasztalhoz ültetné a feleket, és segítené az infrastrukturális szükségletek terén mutatkozó ellentétes érdekek összehangolását. Nem remélhető ott a demokrácia elősegítése, ahol a szavazatokat megvásárolják, és a „rosszul” szavazókat túsul ejtik.

M. M. K. nem látja ennyire sötétben a helyzetet. Szerinte a nemzetközi katonai jelenlét minimális jólétet és ugyanannyi biztonságot is jelent a lakosoknak. Nélkülük a szerbek és az albánok egészen más viszonyban lennének most is. A koszovóiak érdeke a minél hosszabb katonai védelem, hiszen így tartósabb békét alakíthatnak ki. Sokkal nagyobb a pszichológiai súlya a KFOR-nak, mintsem gondolnánk, és ténylegesen kevesebb a bűntény otlétük óta. Sikeres volt a koszovói községhatósági választásokban való közreműködésük is. Konkrét tervek vannak albán nyelvű oktatási program megvalósítására is, például egy angol–albán nyelvű egyetem beindítására Szkopjében. Olykor talán nem túlzás a „leckéztető” elmarasztaló jelzővel illetni a nemzetközi közösséget, de összességében jelenléte mégis hasznos. A legkényesebb kérdés, ám gyakorlatilag alternatíva nélküli, Koszovó, Montenegró és Szerbia óvatos szétválasztása, semmiféle határidőhöz nem ragaszkodva és egyidejűleg elismert demokráciák kialakításával.

Kakasy Judit

Bevándorlók vagy bűnözők? – Németországi tapasztalatok

Geißler, Rainer: Sind „Ausländer” krimineller als Deutsche? – Anmerkungen zu einem veilschichtigen Problem. = Gegenwartskunde, 50. vol. 2001. 1. no. 27–41. p.

Németország mára a modernkori népvándorlás egyik célországává vált. A külföldiek aránya az ország teljes lakosságához viszonyítva a jelenlegi 10%-ról a következő három évtized alatt akár 20%-ra is megnőhet. A német többség számára egyre jelentősebb kihívást jelent a növekvő kisebbségek integrálása a társadalomba. Ezt a hosszú és rendkívül összetett folyamatot nagyban befolyásolja az ún. „Ausländerkriminalität”, vagyis a külföldiek által elkövetett bűncselekmények, illetve az ehhez kapcsolódó társadalmi előítéletek és féltreértések. A tanulmány ezeket próbálja meg tisztázni.